

Prikaz
Primljeno 01. 03. 1989.

Dr. BRANKO NOVAK, Ekonomski fakultet Osijek

Gordon A. Fletcher: THE KEYNESIAN REVOLUTION AND ITS CRITICS — Issues of the Theory and Policy of the Monetary Production Economy. The Macmillan Press, London, 1987.

Proteklo je 50 godina od prvog izdanja jednog od najutjecajnijih radova u ekonomiji dvadesetog stoljeća. Opće teorije zaposlenosti, kamata i novca Johna Maynarda Keynesa. Ovom knjigom Keynes je udario temelje svoje nove teorije makroekonomije, u kojoj je ravnotežni nivo proizvodnje i zaposlenosti funkcija nivoa efektivne potražnje, koja je sama određena na točki ravnoteže između agregatne ponude i potražnje. Budući da se nije moglo pretpostaviti da će u laissez-fair ekonomiji efektivna potražnja biti na nivou koji je u skladu s punom zaposlenošću resursa, ekonomska teorija je sada prepoznala legitimno mjesto za državnu intervenciju u privredi u slučaju neravnoteže. Ali osim što je objasnila zašto privreda može pokazivati značajne fluktuacije u zaposlenosti Keynesova analiza je ukazala i na zastrašujuću dugoročnu perspektivu — perspektivu kronične stagnacije. Keynes je, naime, pretpostavio da će investicije davati sve manje povrate s rastom stokova kapitala, pa će njihova nemogućnost da padnu ispod nekog određenog nivoa koji je određen niskom kamatnom stopom, prepoloviti investicije. Ako u tim uvjetima želja za štednjom ostane pozitivna, nivo dohotka morati će opasti do ravnoteže ušteda i investicija na nižoj razini proizvodnje i zaposlenosti. Praktični efekti nove Keynesove teorije bili su da je dobivena osnova za mjere ekonomske politike kojima bi se privreda oslobodila nezaposlenosti, što su zatim zastupali ekonomisti svih uvjerenja uz neke izuzetke. Međutim Opća teorija imala je i dugoročnije značenje. Uprkos kritikama knjiga je brzo zadobila profesionalno povjerenje i uspostavila keynezijansku ekonomiju kao ortodoksiju u slijedeće četiri dekade. Ona je također postala glavna inspiracija donosiocima politike koji su bili u mogućnosti da participiraju u eri velikih ekonomskih dostignuća u zaposlenosti, rastu, i relativnoj stabilnosti razine cijena, što se u retrospektivi mogu smatrati zlatnim godinama. Na kraju, međutim, godine prosperiteta su završile i nacionalne ekonomije su potonule u stagflaciju sedamdesetih godina. Na toj osnovi ekonomska profesija se počela dijeliti na one koji brane keynezijansku revoluciju, i rastući broj njenih kritičara, monetarista, Austrijanaca i drugih.

Što se dogodilo? Fletcher ukazuje da su kritičari keynezijanske revolucije temeljili svoje argumente na slijedeće dvije postavke:

a) Keynesova teoretska analiza je iz temelja pogrešna tako da se na njoj ne mogu temeljiti zaključci ekonomske politike,

b) Da preporuke u politici koje su u skladu s ulogom države u vođenju ekonomskih poslova nisu ostvarive u demokratskom društvu pa ne mogu predstavljati izvodljivu političku opciju.

Zato Fletcher u svojoj knjizi kritički vrednuje ove postavke u svjetlu Keynesova rada da bi:

a) objasnio što je keynezijanska revolucija stvarno bila, zašto se dogodila, i što je ostvarila, i

b) da bi ocijenio koliko su keynezijanski principi još uvijek valjani, i zato, usprkos problemima sedamdesetih godina, relevantni i za sadašnje uvjete.

S obzirom da je literatura koja se odnosi na Keynesijansku ekonomiju ogromna, Fletcher nije pokušavao načiniti sveobuhvatan pregled. Umjesto toga autor se zadržao na određenim argumentima osnovnih kritičara koje identifikira kao:

- a) Sir Dennis Robertson Keynesov kolega i suradnik na Cambridgeu
- b) Profesor Milton Friedman, osnivač suvremenog monetarizma i vođa kontrarevolucije u monetarnoj teoriji,
- c) Profesor F. A. Hayek, vođa moderne austrijske škole i Keynesov oponent od samog početka,
- d) Georg Simmel, njemački sociolog devetnaestog stoljeća čija gledanja na novac i individualnu slobodu čine centralni dio napada na moralnost i destruktivni potencijal Keynesove monetarne politike.

Pitanje kontinuirane relevantnosti Keynesijanske revolucije dobija na smislu zbog događaja u zadnjim godinama. Jer očigledni propusti kejnezijanzima i razočaranost s intervencionističkom ekonomskom politikom, provocirali su političku reakciju koja je dovela na vlast vlade koje su odlučno opredjeljene na uspostavljanje »kulture poduzeća« i tržišne ekonomije, s aktivnošću vlade u održavanju monetarne discipline. Od 1979. g. ekonomska politika se temelji na monetarističkim — Austrijskim principima i osnovni joj je cilj savladavanje inflacije, uz vjerovanje da će izvjesnost na monetarnom polju stvoriti osnovu u kojoj će realne sile dati punu zaposlenost bez inflacije. Kao rezultat problem inflacije je reduciran na skromne razmjere, ali godine monetarne discipline dovele su rast nezaposlenosti do povijesno gledano visokog nivoa u apsolutnim veličinama, a najviše od 1930. g. u proporciji u odnosu na radnu snagu.

Knjiga je podijeljena u tri dijela. Prvi dio je najvećim dijelom uvodni. Keynezijanska revolucija je bila revolucija u teoriji, a ne u politici i centralno se bavila teoretskim tretmanom novca.

Zato se autor prvo bavi razlozima i posljedicama uvođenja novca u neku hipotetsku barter ekonomiju. Pitanje koje se zatim mora postaviti je zašto uvođenje novca u barter ekonomiju, koji treba imati utjecaj na olakšanje procesa razmjene roba, ima utjecaj na pojavu nezaposlenosti i neravnoteže. Odgovor na ovo pitanje autor nalazi u razlici između monetarne i barter ekonomije, koja za Keynesa predstavlja razliku između teorije novca u uvjetima neizvjesnosti i teorije novca kada postoji potpuna informacija. Budući da je novac samo odgovarajući vid imovine u uvjetima neizvjesnosti, »monetarna ekonomija« je neizvjesni svijet realnosti. Samo u svijetu čiste teorije u kojem postoji potpuna informacija, u kojem novac igra ulogu numeraira i nema oblik imovine, mi smo zapravo u svijetu barter ekonomije. Iz ovoga slijede dva zaključka:

- a) Klasična ekonomija u formi Sayevog identiteta može se odbaciti kao irrelevantna za objašnjenje problema realnog svijeta.
- b) Objašnjenje nezaposlenosti i neravnoteže koje »realističnija« forma klasične ekonomije daje kao posljedicu nekoordiniranosti investiranja i štednje, mora se reinterpetirati. Ova reinterpretacija ima četiri glavna elementa: princip efektivne potražnje i ključna uloga investicija u tome, priroda štednje i njena veza za investicije, financiranje investicija, i kamatna stopa. Ove teme čine osnovu diskusije u drugom dijelu knjige.

Drugi dio knjige počinje opisom Opće teorije kao slike Keynesijanske revolucije koja napreduje i diskutira efikasnost Keynesove strategije. D. H. Robertson se identificira kao najvažniji Keynesov kritičar koji svoju kritiku temelji na teoriji **pozajmljivih fondova** i doktrini prisilne štednje. Autor smatra da slabost Robertsonovog slučaja proizlazi iz njegovog pokušaja da razvije klasičnu ekonomiju. Odgovor Robertsonu, preko izlaganja Keynesove vlastite teorije investicija i štednje i njegove novčane teorije financija i kamate, doveli su do analize Keynesijanskog ekonomskog problema i Keynesovih rješenja.

Treći dio počinje opisom »velikog prosperiteta« u kejnezijanskoj eri te okolnostima njenog prestanka. S rastućim ekonomskim problemima kejnezijanstvo je gubilo, a rivalske škole, monetaristička i Austrijska, probile su se naprijed. Friedmanova kontrarevolucija u monetarnoj teoriji, reduciranjem problema na pitanje empirijske stabilnosti potražnje za novcem, nastojala je ponovo uspo-

staviti (neo)klasičnu ekonomiju i njenu odanost *lessez-fairu* kao nevidljivoj pratnji kvantitativnoj teoriji uže definiranoj. Autor ukazuje da su time iz razmatranja izostavljena ključna pitanja veze investicija i štednje. Fletcher smatra da empirijski zaključci, iako podupiru monetarističke ideje, predstavljaju veću prijetnju za posleratnu Keynesijansku ekonomiju, nego za Keynesa u Općoj teoriji.

Osnovna poteškoća leži u teoretskom tretiranju novca kao privatnog trajnog dobra. Ovu poteškoću nije dijelio austrijski pristup, koji novac smatra socijalnom institucijom. Austrijska ekonomika time je predstavljala potencijalno veću prijetnju Keynesijanskoj revoluciji, ali je bila hendikepirana Hayekovim propustom da osnaži svoj napad na Keynsa odgovarajućom kritikom Opće teorije. Propust Austrijanaca u odnosu na Keynsa na ekonomskom terenu je nadopunjen njihovim propustima na političkom terenu da demonstriraju da uvođenje Keynesijanske ekonomije direktno rezultira u smanjenju individualnih sloboda.

Tvrđnja da Keynsova politika zapošljavanja predstavlja prijetnju monetarnoj stabilnosti i zato individualnoj slobodi time što stvara novčanu iluziju na tržištu rada — tvrdnja koja se temelji na filozofiji novca Georga Simmela — predstavlja pogrešku zbog pogrešne interpretacije, a) Keynesovog teoretskog tretiranja novca i b) Keynsove teorije zaposlenosti.

Autor knjige ukazuje da su najnovije kritike Keynesijanske revolucije rezultirale iz zbrke u mislima kritičara koji su pomiješali poteškoće koje su se javile u primjeni Keynesovih ideja i suštinu njegove teorije. Problem primjene je uveliko politički, u tom smislu što je Keynesijanska ekonomija osjetljiva na pritiske koji se javljaju kroz politički proces u demokratskom društvu. Međutim postavlja se pitanje da li su ti problemi teži od onih koji proizlaze iz alternativnog *laissez-fair* pristupa. Što prema autoru uopće ostaje od Keynesijanske političke ekonomije? Ostaju principi! Keynzijanska revolucija je bila revolucija principa, koja je značila odbacivanje teorija koje su se temeljile na Sayevom zakonu, te razvoj nove teorije od prvog principa monetarne ekonomije koja u središtu ima princip efektivne potražnje. Keynes je pokazao put, ako treba ostvariti punu zaposlenost. Keynes je također bio mišljenja da puna zaposlenost treba biti glavni cilj politike. Ali to je bio zaključak tridesetih godina ovog stoljeća kada je nezaposlenost bila velika. U narednim godinama Keynes bi bez sumnje, kako je dokazivao Hayek, bio u prvim redovima borbe protiv inflacije, i zalagao bi se za odgovarajuće politike koje bi imale i solidnu teoretsku podlogu. To ne znači da bi Keynes morao napustiti principe Opće teorije i tako pokazati da su kritičari u pravu. Zato ako se smatra da je puna zaposlenost glavni prioritet, država će morati intervenirati ako nema veza koje će proizvesti punu zaposlenost u *laissez-fair* ekonomiji, a neophodna politička, društvena i konstitutivna ustrojstva moraju se načiniti da bi sistem bio djelotvoran. Autor je mišljenja da ukoliko se puna zaposlenost ne smatra glavnim prioritetom, strategija mora biti razrađena unutar Keynesijanskog okvira. Revolucija u principima nije imala namjeru da diktira detalje politike, čije formiranje je uveliko pragmatičan proces koji se adaptira na izmijenjene uvjete. Jedan od Keynesovih najonespokojavajućih zaključaka je onaj o sekularnoj stagnaciji. Ova teza se čini netočnom zbog utjecaja rata i socijalizacije. Međutim autor dokazuje da je propust da se spozna relevantnost analize bio faktor u pojavi stagflacije i slabljenja Keynesijanskog sistema. Njena implikacija ima veliko značenje za budućnost svih industrijskih društava i zaslužuje širu diskusiju. Fletcher s pravom ukazuje da je Keynzijanzizam jednostavno preferirani stil ekonomske organizacije, kojega je porazila Pandorina kutija koju je otvorio, a koji po izboru ekonomista može biti odbačen zbog nekog novog sistema ekonomske organizacije za koju se smatra da je otpornija na političke pritiske.